

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ตามเกณฑ์การแบ่งเขตการปกครองของประเทศไทย จังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้วจัดว่าเป็นจังหวัดทางภาคตะวันออก แต่ได้แบ่งตามเกณฑ์การใช้ภาษาถิ่นในประเทศไทย ซึ่งแบ่งเขตภาษาย่อยออกเป็น 4 เขตใหญ่ๆ คือ เขตภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นกลาง และภาษาไทยถิ่นใต้แล้ว จังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้วจัดว่าเป็นจังหวัดที่ใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง และคนทั่วไปมักจะเข้าใจว่า ภาษาที่พูดกันในจังหวัดทั้งสอง คือ ภาษาไทยถิ่นกลางเท่านั้น

เมื่อพิจารณาจากสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์พบว่า จังหวัดทั้งสองมีอาณาเขตติดต่อกับบริเวณที่ใช้ภาษาต่างกันออกไป กล่าวคือ

ทิศเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งใช้ภาษาไทยโคราช และภาษาไทยถิ่นอีสาน (วิจิตรนั ภาณุพงศ์, 2529) และติดต่อกับจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งใช้ทั้งภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยโคราช ภาษาส่วย และภาษาเขมร (เขมรสูง) (สลับ เปี่ยมเพ็ญพูล, 2529)

ทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา ซึ่งใช้ภาษาเขมร (เขมรด่า)

ทิศตะวันตก มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดนครนายก ซึ่งใช้ทั้งภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาพวน (พิกุลกานต์ รุจิราภา, 2534)

ทิศใต้ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดจันทบุรี ซึ่งใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นตะวันออก (จันทรภาพร สุขปรดี, 2531) ภาษาเขมร และ ภาษาชอง (เจอรี่ เกย์นี่ และ ซีระพันธ์ ล.ทองคำ, 2520)

จากสภาพที่ตั้งดังกล่าวมาน่าจะอนุมานได้ว่า ภาษาที่ใช้ในจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้ว คงจะมีความหลากหลายด้วยเช่นกัน และจากหลักฐานทางด้านการปกครองของจังหวัด¹ พบว่าในปัจจุบันจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้วมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นมาก ทั้งนี้เนื่องจากอยู่ในเขตติดต่อกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการคมนาคมที่สะดวกยิ่งขึ้น ประกอบกับในจังหวัดทั้งสองมีพื้นที่ป่า ซึ่งสามารถขยายพื้นที่ทำการเกษตรได้ อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก จึงทำให้ราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนิยมอพยพแรงงานเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม เป็นต้น จึงเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดมีการใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานปะปนอยู่ในบริเวณดังกล่าว

จากงานวิจัยเรื่อง "ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทย 4 ถิ่น : การศึกษาเชิงจำกัด" ของ ชลิตา โรจนวัฒน์ภูมิ(2533) ในส่วนที่กล่าวถึงจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้ว พบว่าจังหวัดทั้งสองเป็นจังหวัดที่จัดอยู่ในบริเวณรอยต่อ (Transition area) ของภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอีสาน ประกอบด้วยบริเวณที่พูดภาษาต่างๆ 5 บริเวณ คือ บริเวณที่พูดภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นกลางปะปนกับภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นเหนือปะปนกับภาษาไทยถิ่นอีสาน และบริเวณที่พูด 3 ภาษาปะปนกัน ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาไทยถิ่นกลาง แต่เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงจำกัด ใช้หน่วยย่อยเพียง 4 หน่วยย่อย เก็บข้อมูลในระดับอำเภอทั่วประเทศไทย อำเภอละ 1 จุด ซึ่งในจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้วมีทั้งหมด 13 อำเภอ รวมจุดเก็บข้อมูลทั้งสิ้นเพียง 13 จุดเท่านั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นควรที่จะศึกษาการใช้ภาษาต่างๆในทั้ง 2 จังหวัดให้ละเอียดยิ่งขึ้น โดยจะเก็บข้อมูลในระดับตำบล เพื่อสำรวจว่าทั้ง 2 จังหวัดมีการใช้ภาษาอะไรบ้าง และพูดกันบริเวณใดของจังหวัด

¹บรรจบ วงษ์พิพัฒน์พงษ์, ภูมิศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย (ตำรา-
เอกสารวิชาการ ฉบับที่ 40 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2534) หน้า 200.

เนื่องจากจังหวัดปราจีนบุรี สระแก้ว มีพื้นที่ส่วนหนึ่งอยู่ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา และจากงานวิจัยเรื่อง "ภูมิศาสตร์คำศัพท์ในจังหวัดนครราชสีมา" ของวิจินต์และคณะ (2529) พบว่าคำศัพท์ภาษาไทยโคราชที่ใช้ส่วนใหญ่มากกว่า 90% จะเหมือนกับภาษาไทยถิ่นกลาง แต่เสียงวรรณยุกต์ไม่เหมือนกับภาษาไทยถิ่นกลาง ฉะนั้นเพื่อที่จะดูว่าทั้งสองจังหวัดที่ศึกษาจะได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยโคราชหรือไม่ การศึกษาเฉพาะศัพท์เพียงอย่างเดียวคงจะไม่สามารถบอกให้ชัดเจนได้ ผู้วิจัยจึงต้องศึกษาวรรณยุกต์เป็นการสนับสนุนอีกทางหนึ่งด้วย โดยจะใช้เป็นตัวแสดงความแตกต่างระหว่างภาษาไทยโคราช และภาษาไทยถิ่นกลาง เพื่อเป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ในการเก็บข้อมูลคำศัพท์และวรรณยุกต์ควบคู่กันไป ซึ่งโดยทั่วไปการเก็บข้อมูลวรรณยุกต์จะใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการเดินทางไปสัมภาษณ์เจ้าของภาษา แต่ในงานวิจัยนี้จะเป็นการเสนอแนวทางใหม่ในการเก็บข้อมูลวรรณยุกต์โดยการไปสอบถามทางไปรษณีย์

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อสำรวจภาษาที่ใช้พูดในจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้ว โดยใช้เกณฑ์การกระจายคำศัพท์และวรรณยุกต์*
2. เพื่อทบทวนที่ภาษาจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้ว

สมมติฐานในการวิจัย

ในจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้วมีภาษาพูดที่ใช้อยู่ 4 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยโคราช ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาเขมร ซึ่งสามารถกำหนดพื้นที่ที่พูดภาษาเหล่านี้เป็น 4 เขตได้

*ดูขอบเขตของการวิจัย หน้า 4

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาศัพท์โดยใช้หน่วยหรือรถ 30 หน่วยหรือรถ
2. งานวิจัยนี้การศึกษาวรรณยุกต์ที่มุ่งเน้นที่จะนำผลมาใช้ในการแยกภาษาไทยโคราชออกจากภาษาไทยถิ่นกลางเท่านั้น
3. ศัพท์เขมรในที่นี้ผู้วิจัยไม่ได้จำแนกว่าเป็นเขมรสูง หรือเขมรต่ำ เพราะเมื่อตรวจสอบกับพจนานุกรมเขมร (สุรินทร์)-ไทย-อังกฤษของพะฉิน จันทรพันธ์ และชาติชาย พรหมจักรินทร์ (เขมรสูง) และพจนานุกรมไทย-เขมร ของกาญจนา นาคสกุล (เขมรต่ำ) ปรากฏว่าใช้ศัพท์เดียวกัน
4. เก็บข้อมูลคำศัพท์และเสียงวรรณยุกต์โดยการไปแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ซึ่งจะส่งไปยังทุกตำบลของจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้ว จำนวน 116 ตำบล (ตำบลละ 2 โรงเรียน)

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้เห็นบริเวณที่ใช้ภาษาต่างๆในจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้ว
2. เป็นแนวทางในการศึกษาภูมิศาสตร์วรรณยุกต์
3. เป็นแนวทางในการทำแผนที่ภาษาในจังหวัดอื่นๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

- ศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัยนี้ มีนิยามดังต่อไปนี้
1. หน่วยหรือรถ คือ หน่วยความหมาย แต่ละหน่วยหรือรถอาจแทนด้วยศัพท์ 1 ศัพท์ หรือมากกว่าก็ได้
  2. คำหรือคำศัพท์ คือ รูปทางภาษาที่มีความหมาย ซึ่งยังไม่ผ่านขั้นตอนของการวิเคราะห์ศัพท์
  3. ศัพท์ คือ คำที่ผ่านขั้นตอนของการวิเคราะห์ศัพท์แล้ว เป็นสมาชิกของแต่ละหน่วยหรือรถ แต่ละศัพท์ อาจมีรูปแปรหรือไม่มีก็ได้

4. รูปแปร คือ รูปของศัพท์เดียวกัน ซึ่งอาจแตกต่างกันในเรื่องพยางค์ หรือในเรื่องของพยัญชนะ สระ เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือทั้งสองเรื่องก็ได้
5. ศัพท์อื่นๆ คือ ศัพท์ที่ไม่ปรากฏว่าใช้พูดกันในภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาเขมร แต่เป็นศัพท์ที่ใช้พูดกันอยู่เฉพาะบริเวณจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้ว ในงานวิจัยนี้ หมายถึงศัพท์ภาษาพวน ภาษาย้อ และ ภาษาไทยโคราช
6. เสียงวรรณยุกต์ คือ ระดับเสียงสูงต่ำที่สามารถจำแนกความหมายของคำได้
7. แผนที่ภาษา คือ แผนที่แสดงการกระจายของภาษาต่างๆที่ใช้พูดกันในบริเวณใด บริเวณหนึ่ง ภาษาเหล่านี้อาจจะอยู่ในตระกูลภาษาเดียวกัน หรือคนละตระกูลภาษาก็ได้
8. บริเวณรอยต่อของภาษา หรือเขตปรับเปลี่ยนภาษา (Transition area) คือ บริเวณที่อยู่ระหว่างบริเวณ 2 บริเวณที่ใช้ภาษาแตกต่างกัน และมีการใช้ภาษาของทั้ง 2 บริเวณปะปนกัน
9. ภาษาถิ่น คือ ภาษาย่อยของภาษาซึ่งแตกต่างกันตามท้องถิ่นที่ผู้พูดภาษานั้นๆอาศัยอยู่
10. ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น (Dialect Geography) หรือภูมิศาสตร์ภาษา (Linguistic Geography) คือ การศึกษาการแปรของภาษาตามถิ่นที่อยู่ของผู้พูด อาจจะศึกษาได้ 3 ทาง คือ ทางด้านเสียง ด้านศัพท์ และด้านไวยากรณ์
11. ภาษาเดี่ยว คือ ภาษาที่ใช้ศัพท์ภาษาใดภาษาหนึ่งเพียงศัพท์เดี่ยวแทนหน่วยอรรถที่ศึกษา แบ่งได้ดังนี้
  - 11.1 ภาษาเดี่ยวล้วน คือ ภาษาที่ใช้ศัพท์ภาษาใดภาษาหนึ่งแทนหน่วยอรรถทั้งหมด ร้อยละ 100 (30 หน่วยอรรถ)
  - 11.2 ภาษาเดี่ยวปะปน คือ ภาษาที่ใช้ศัพท์ภาษาใดภาษาหนึ่งแทนหน่วยอรรถ ร้อยละ 60 ขึ้นไป (18 หน่วยอรรถ) และใช้ศัพท์อีกภาษาหนึ่งปะปน ร้อยละ 40 (12 หน่วยอรรถ)
  - 11.3 ภาษาเดี่ยวปะปนควบคู่ คือ ภาษาที่ใช้ศัพท์ภาษาใดภาษาหนึ่งแทนหน่วยอรรถ ร้อยละ 60 ขึ้นไป (18 หน่วยอรรถ) และใช้ศัพท์ 2 ภาษาควบคู่กันปะปน ร้อยละ 40 (12 หน่วยอรรถ)
12. ภาษาควบคู่ คือ ภาษาที่ใช้ศัพท์ 2 ภาษาควบคู่กันไปแทนหน่วยอรรถที่ศึกษา แบ่งได้ดังนี้
  - 12.1 ภาษาควบคู่ล้วน คือ ภาษาที่ใช้ศัพท์ 2 ภาษาควบคู่กันไปแทนหน่วยอรรถทั้งหมด ร้อยละ 100 (30 หน่วยอรรถ)

12.2 ภาษาควบคู่ปะปน คือ ภาษาที่ใช้ศัพท์ 2 ภาษาควบคู่กันไปแทนหน่วยอรรถเดียวกัน ร้อยละ 50 ขึ้นไป (15 หน่วยอรรถ) และใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นใดถิ่นหนึ่ง หรือใช้ศัพท์ภาษาไทยทั้ง 2 ถิ่นปะปนกัน แทนหน่วยอรรถที่เหลือ

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้ว

จังหวัดปราจีนบุรี หรือที่ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดปราจีนบุรี และ จังหวัดสระแก้ว เป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ทางด้านทิศเหนือของจังหวัดมีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา และ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และทางด้านทิศตะวันออกของจังหวัดสระแก้ว มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศกัมพูชา มีพรมแดนติดต่อกันยาว 170 กิโลเมตร เป็นพื้นที่ที่เป็นป่าทึบ มีเนินเขาสลับซับซ้อน

จากสภาพที่ตั้งของจังหวัดจึงทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ใน 2 จังหวัด ประกอบด้วยผู้ที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นส่วนใหญ่¹ กล่าวคือ หลังจากที่ทางราชการได้ตัดถนนมาตรฐานสายจันทบุรี-สระแก้ว และสายนครราชสีมา-กบินทร์บุรี ทำให้ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออพยพหลังไหลเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และประกอบอาชีพทางการเกษตรในจังหวัดปราจีนบุรี และสระแก้ว โดยเฉพาะในท้องที่อำเภอเมืองสระแก้ว เป็นจำนวนมาก เพราะการตัดถนน 2 สายดังกล่าวมีผลเป็นการเปิดการคมนาคมระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือมายังจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้วได้โดยสะดวก ฉะนั้นประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและจังหวัดอื่นใกล้เคียงที่มีสภาพการทำกินฝืดเคือง จึงพากันอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งที่มาหากินใน 2 จังหวัด เป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ในจังหวัดสระแก้วยังมีคนเขมรที่อพยพมาจากประเทศกัมพูชา² ตั้งแต่เขมรแดง

¹บรรยายสรุปกิจการจังหวัดปราจีนบุรี, 2526

²ปราจีน 28 ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปราจีนบุรี, 2528

เข้ายึดครองประเทศ เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2518 โดยเข้ามาทางชายแดนอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ และอำเภอรัตนวาปี จังหวัดอุดรธานี เป็นจำนวนมาก และหลังจากที่ประเทศที่สามได้ขอรับตัวไปจำนวนหนึ่ง เขมรอพยพเหล่านี้พักอาศัยอยู่ในศูนย์อพยพบ้านไทยสามัคคี อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ และปัจจุบันทางราชการได้มีคำสั่งปิดศูนย์รับผู้อพยพ อำเภออุทุมพรพิสัย ตั้งแต่วันที่ 30 มิถุนายน 2524 และได้ขนย้ายเขมรอพยพไปรวมไว้ที่ศูนย์ อำเภอประสาธน์ จังหวัดสุรินทร์ สำหรับคนเขมรที่หลบหนีเข้าเมืองในช่วงสงครามเวียดนามที่บุกเข้ายึดครองกัมพูชา ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2522 ได้หลังไหลเข้ามาหลบภัยสงครามยังประเทศไทยเป็นจำนวนมากนับแสนคน ซึ่งปัจจุบันฝ่ายไทยได้จัดตั้งศูนย์ที่พักชั่วคราวสำหรับผู้หลบหนีเข้าเมืองชาวกัมพูชาที่เขาค้อ อำเภอตาพระยา เพื่อช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่คนเขมรเหล่านี้

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดปราจีนบุรี

<u>ขนาด</u>	จังหวัดปราจีนบุรี มีพื้นที่ทั้งหมด 4887.136 ตารางกิโลเมตร
<u>อาณาเขต</u>	ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา
	ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา
	ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสระแก้ว
	ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดนครนายก

ภูมิประเทศ

พื้นที่ของจังหวัดปราจีนบุรี ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปราจีนบุรี ซึ่งเกิดจากแควห้วยและแควพระพรังไหลมาบรรจบกันเป็นแม่น้ำปราจีนบุรี พื้นที่เหมาะแก่การเพาะปลูก มีบางส่วนเป็นภูเขา และเป็นป่าที่สลับซับซ้อน

ประชากร 411,695 คน ชาย 204,8077 คน หญิง 206,888 คน

อาชีพที่สำคัญ ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 73.46 ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม นอกนั้นประกอบอาชีพด้านพาณิชยกรรม รับจ้าง และด้านอุตสาหกรรม

การแบ่งเขตการปกครอง

จังหวัดปราจีนบุรี แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ 65 ตำบล ดังนี้ (ดูภาพที่ 3

1. อำเภอปราจีนบุรี มี 13 ตำบล คือ

1. หน้าเมือง	8. บ้านพระ
2. โดกไม้ลาย	9. บางบริบูรณ์
3. เนินหอม	10. โนนหอม
4. ดงพระราม	11. วัดโพนสี
5. ท่างาม	12. รอบเมือง
6. ดงขี้เหล็ก	13. บางเดชะ
7. ไม้เค็ด	

2. อำเภอบ้านสร้าง มี 9 ตำบล คือ

1. บ้านสร้าง	6. บางแตน
2. บางกะเบา	7. บางขาม
3. บางเดย	8. กระจุกแพ้ว
4. บางพลวง	9. บางปลาร้า
5. บางยาง	

3. อำเภอศรีมโหสถ มี 4 ตำบล คือ

1. โดกปิบ	3. โดกไทย
2. กู้ล้าพัน	4. ไม้ชะเลือด

4. อำเภอศรีมหาโพธิ์ มี 10 ตำบล คือ

1. ศรีมหาโพธิ์	6. บ้านทาม
2. หาดยาง	7. สัมพันธ์
3. ดงกระทงยาม	8. หนองโพรง
4. หัวหว้า	9. ท่าชุม
5. บางกุ่ม	10. กรอกสมบูรณ์

5. อำเภอประจันตคาม มี 9 ตำบล คือ

1. ประจันตคาม	6. บุฝ้าย
2. เกาะลอย	7. ลำโตนด
3. โพธิ์งาม	8. หนองแก้ว
4. ดงบัง	9. หนองแสง
5. บ้านหอย	

6. อำเภอกบินทร์บุรี มี 14 ตำบล คือ

1. นนทรีย์	8. วังท่าช้าง
2. นาแฉม	9. วังตะเคียน
3. วังดาล	10. ย่านรี
4. ลาดตะเคียน	11. บ่อทอง
5. กบินทร์	12. บ้านนา
6. เขาวังแก้ว	13. หนองกี่
7. เมืองเก่า	14. หาดนางแก้ว

7. อำเภอนาดี มี 6 ตำบล คือ

1. สะพานหิน	4. ทุ่งโพธิ์
2. สำพันตา	5. แก่งดินสอ
3. นาดี	6. บุพราหมณ์

ตำบลในเขตเทศบาลเมืองปราจีนบุรี	ตำบลในเขตอำเภอบ้านฉาง
01 ม.หน้าเมือง	03 ม.บางกระเบา
ตำบลในเขตอำเภอเมืองปราจีนบุรี	ตำบลในเขตอำเภอประจักษ์ศิลปาคม
02 ม.โคกไม้ราบ 04 ม.ดงพระราม	01 ม.ประจักษ์ศิลปาคม 02 ม.เกาะทอง
05 ม.จางาม 09 ม.บางขามบุรี	04 ม.ศรีเมือง 05 ม.บ้านพลอง
12 ม.รอบเมือง	08 ม.พวงแก้ว 09 ม.พวงธง
ตำบลในเขตเทศบาลตำบลอินทร์บุรี	ตำบลในเขตอำเภอวิภาวดี
07 ม.เมืองเก่า 14 ม.ชาติบางแก้ว	01 ม.วิภาวดี 05 ม.บางคู้
ตำบลในเขตอำเภอวิเศษไชยชาญ	06 ม.บ้านขาม 07 ม.สีบัวทอง
01 ม.โคกขี้ 02 ม.คูน้ำ	08 ม.พวงโพธิ์
04 ม.โพธิ์เสด็จ	

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงอาณาเขตจังหวัดปราจีนบุรี
 (ดัดแปลงจากแผนที่จังหวัดปราจีนบุรี ของกองวิชาการสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2533)

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดสระแก้ว

จังหวัดสระแก้ว เดิมเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดปราจีนบุรี ต่อมาเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2536 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้เสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดสระแก้ว ด้วยเหตุผลเพื่อประโยชน์แก่การปกครอง การรักษาความมั่นคง และการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในพื้นที่ โดยรัฐสภาได้ให้ความเห็นชอบ และประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 2 กันยายน 2536 มีผลให้เป็นจังหวัดอย่างเป็นทางการในวันที่ 1 ธันวาคม 2536

<u>ขนาด</u>	จังหวัดสระแก้ว มีพื้นที่ทั้งหมด 6,743,994 ตารางกิโลเมตร
<u>อาณาเขต</u>	ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์
	ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดจันทบุรี
	ทิศตะวันออก ติดต่อกับประเทศกัมพูชา
	ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดฉะเชิงเทรา

ภูมิประเทศ

พื้นที่ของจังหวัดสระแก้ว ส่วนใหญ่เป็นที่เนิน และที่ราบลูกกระนาค เหมาะแก่การทำไร่ และเลี้ยงสัตว์

ประชากร 497,115 คน ชาย 251,345 คน หญิง 245,770 คน

อาชีพที่สำคัญ ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ประกอบอาชีพด้านการเกษตร นอกนั้น ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และด้านอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะเป็นกิจการที่รองรับผลิตผลภาคการเกษตร

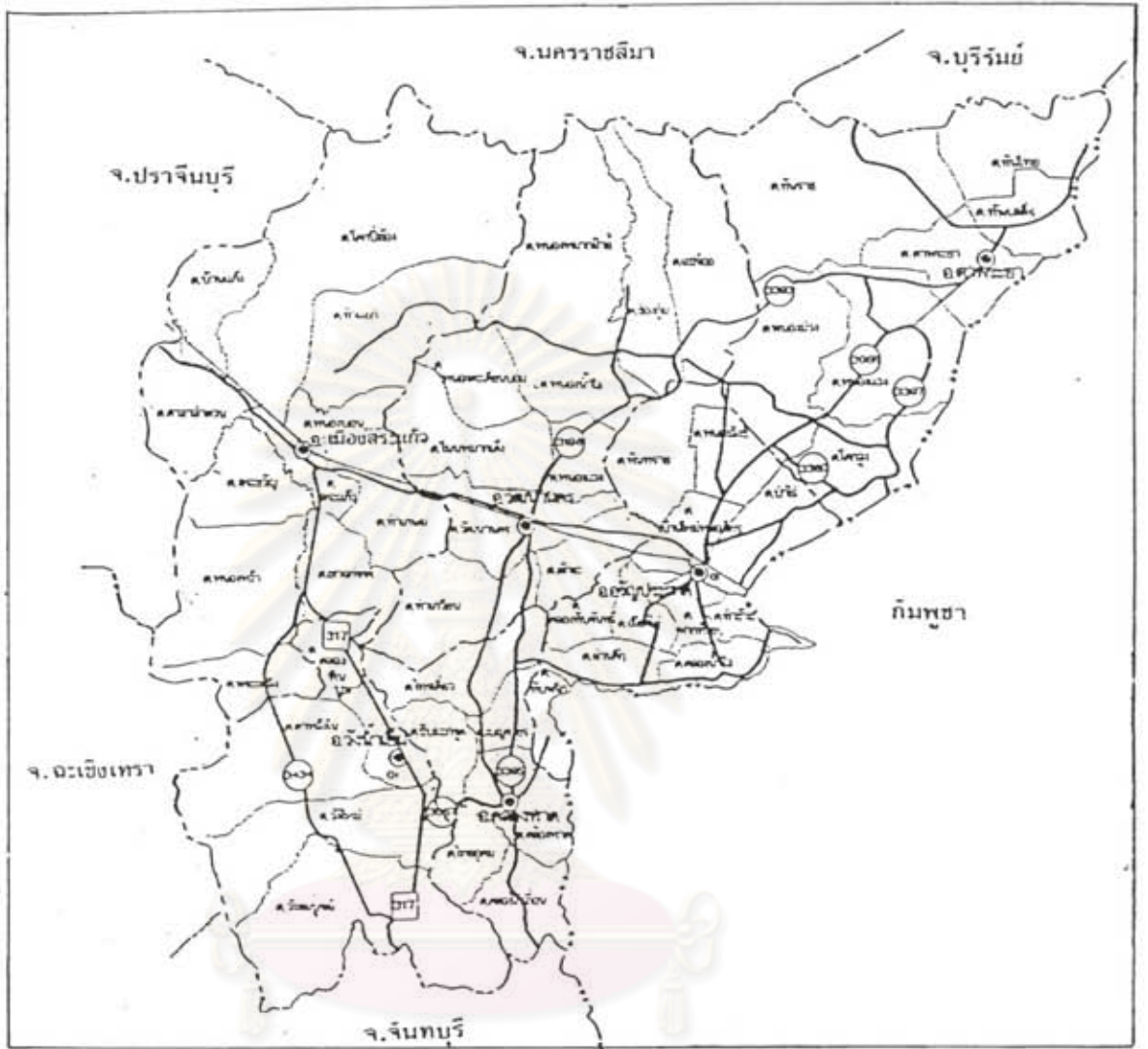
การแบ่งเขตการปกครอง

จังหวัดสระแก้ว แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 อำเภอ 51 ตำบล ดังนี้ (ดูภาพที่ 3 หน้า 14)

1. อำเภอเมืองสระแก้ว มี 11 ตำบล คือ

1. โศกปี่พ้อง	5. หนองบอน	9. ท่าเกษม
2. บ้านแก่ง	6. สระขวัญ	10. พระเพลิง
3. ท่าแยก	7. หนองหว้า	11. สระแก้ว
4. ศาลาลาดวน	8. เขาฉกรรจ์	

2. อำเภอวัฒนานคร มี 10 ตำบล คือ
1. นอนงหมากฝ้าย	6. นอนงหมากเค็ง
2. ซ่องกุ่ม	7. นอนงแวง
3. แซร์อ้อ	8. วัฒนานคร
4. นอนงตะเคียนบอน	9. ท่าเกวียน
5. นอนงน้ำใส	10. ผักชะ
3. อำเภออรัญประเทศ มี 12 ตำบล คือ
1. หันทราย	7. เมืองใหม่
2. นอนงสังข์	8. ท่าข้าม
3. ป่าไร่	9. พากห้วย
4. บ้านใหม่หนองไทร	10. ผ่านศึก
5. อรัญประเทศ	11. ทับพริก
6. คลองทับจันทร์	12. คลองน้ำใส
4. อำเภอตาพระยา มี 7 ตำบล คือ
1. ท้าพราย	5. นอนงม่วง
2. ท้าพอย	6. นอนงแวง
3. ท้าเสด็จ	7. โลกสูง
4. ตาพระยา	
5. อำเภอวังน้ำเย็น มี 5 ตำบล คือ
1. คลองหินปูน	4. วังสมบูรณ์
2. ตาหลังโนน	5. วังน้ำเย็น
3. วังใหม่	
6. อำเภอคลองหาด มี 6 ตำบล คือ
1. ไทรเดี่ยว	4. คลองหาด
2. ซับมะกรูด	5. ไทรอุดม
3. เบญจขจร	6. คลองไถ่เถื่อน

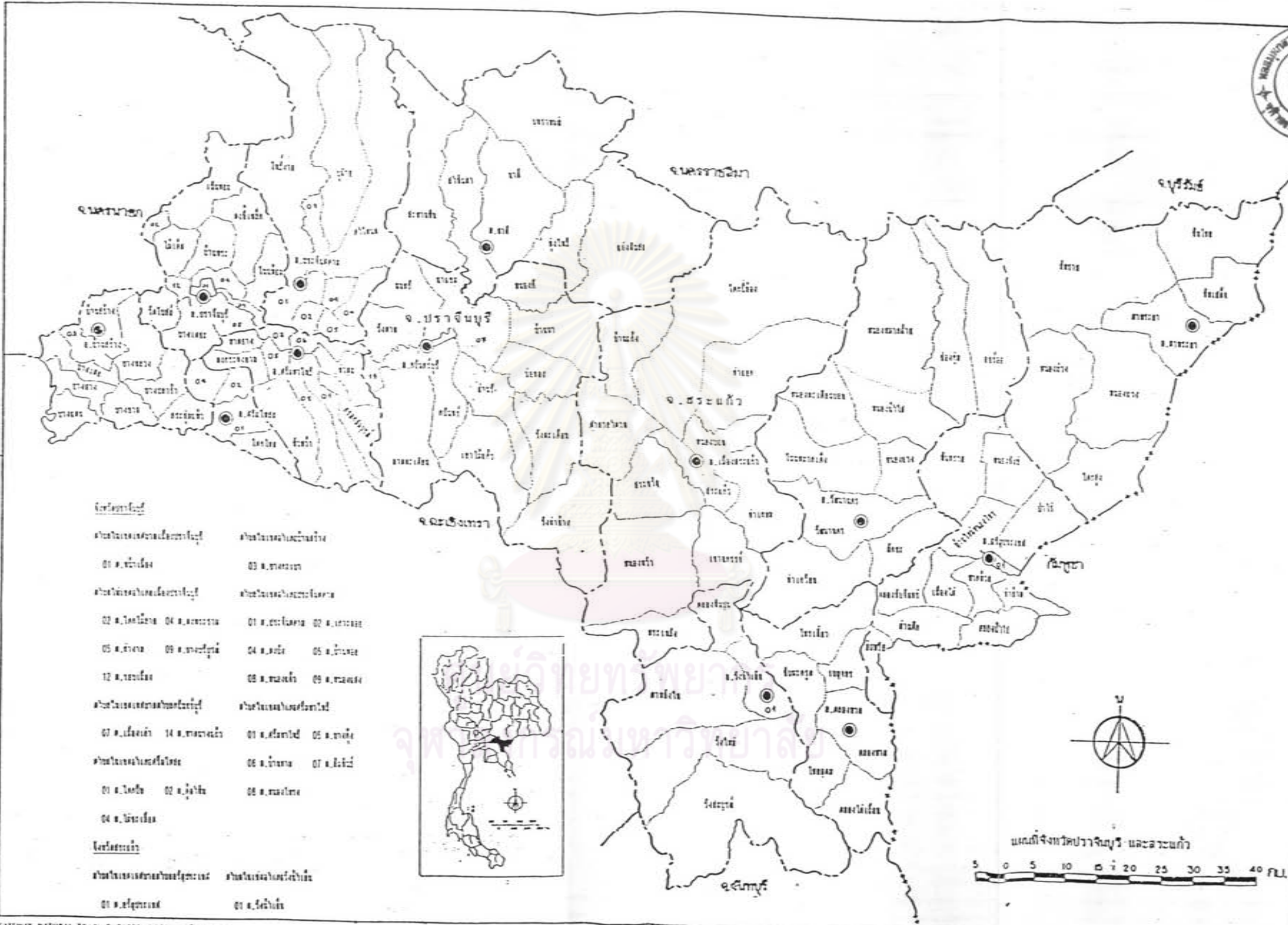
ตำบลในเขตเทศบาลเมืองสระแก้ว ตำบลในเขตอำเภอใกล้เคียง

01 ม.สระแก้ว

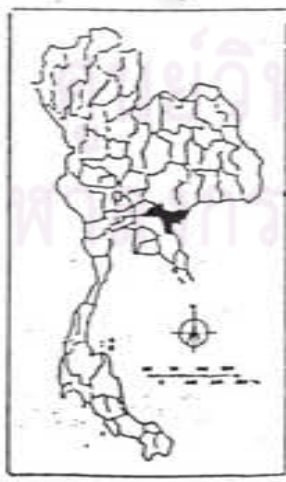
01 ม.วังน้ำเย็น

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงอาณาเขตจังหวัดสระแก้ว

(ดัดแปลงจากแผนที่จังหวัดปราจีนบุรี ของกองวิชาการสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2533)

- จังหวัดปราจีนบุรี**
อำเภอเมืองปราจีนบุรี	อำเภอหนองมะโมง
01 ส.บ้านไร่	03 ส.หนองปรือ
อำเภอเสนา	อำเภอหนองปรือ
02 ส.โคกไม้เดน	04 ส.หนองปรือ
05 ส.บ้านจาน	09 ส.หนองปรือ
12 ส.หนองปรือ	08 ส.หนองปรือ
09 ส.หนองปรือ	09 ส.หนองปรือ
อำเภอศรีมโหสถ	อำเภอหนองมะโมง
07 ส.เมืองเก่า	14 ส.หนองปรือ
01 ส.ศรีมโหสถ	05 ส.หนองปรือ
อำเภอหนองมะโมง	06 ส.บ้านจาน
01 ส.โคกไม้เดน	02 ส.บ้านไร่
04 ส.หนองปรือ	08 ส.หนองปรือ
- จังหวัดสระบุรี**
อำเภอเมืองสระบุรี	อำเภอหนองไผ่
01 ส.สุพรรณบุรี	01 ส.หนองไผ่

GATEWAY NATURAL TRACING PAPER 90/95 847 SIZE A3

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงที่ตั้งตำบล และ อำเภอ ในจังหวัดปราจีนบุรีและสระบุรี

British Made

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หัวข้อที่ผู้วิจัยนำมาทบทวนเพื่อใช้ในงานวิจัยนี้ คือ ความแตกต่างระหว่างแผนที่ภาษา ภูมิศาสตร์ภาษา และภูมิศาสตร์คำศัพท์ งานวิจัยทางภาษาเกี่ยวกับจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้ว วิธีการทางวิทยาภาษาดั้งเดิม การกำหนดบริเวรรอยต่อของภาษา หรือกำหนดเส้นแบ่งเขตภาษา ระหว่างภาษาไทยถิ่น

1. ความแตกต่างระหว่างแผนที่ภาษา ภูมิศาสตร์ภาษา และภูมิศาสตร์คำศัพท์

แผนที่ภาษา (Language map) เป็นแผนที่แสดงการกระจายของภาษาต่างๆที่ใช้พูดกันในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง ภาษาเหล่านั้นอาจจะอยู่ในตระกูลภาษาเดียวกัน หรือ คนละตระกูลภาษาก็ได้ แตกต่างจากภูมิศาสตร์ภาษา (Linguistic Geography) กล่าวคือ เป็นการศึกษาพื้นที่การใช้ภาษาดั้งเดิมของภาษาเดียวกัน เช่น งานวิจัยของวารี วิสกุล (2526) ศึกษาเรื่อง "ภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดสุโขทัย : การศึกษาโดยใช้ศัพท์" ประภัสสร มลิวัลย์ (2530) ศึกษาเรื่อง "ภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดสระบุรี : การศึกษาโดยใช้ศัพท์" และ ปานตา นาคพันธวงศ์ (2530) ศึกษาเรื่อง "ภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดอุดรดิตถ์" ส่วน ภูมิศาสตร์คำศัพท์ (Word Geography) เป็นการศึกษาพื้นที่การใช้ภาษาของภาษาดั้งเดิมย่อยของภาษาเดียวกัน เช่น งานวิจัยของ จันทรภาพร สุขปรดี (2531) ศึกษาเรื่อง "ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด" เป็นการศึกษาภาษาไทยถิ่นย่อยของภาษาไทยถิ่นตะวันออก เป็นต้น

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการทำแผนที่ภาษา และจากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำแผนที่ภาษาในประเทศไทย ซึ่งมีอยู่เพียงงานเดียว ได้แก่ งานวิจัยของเจอรี่ เกย์นี่ และธีระพันธ์ ล. ทองคำ ได้ทำแผนที่ภาษาในประเทศไทย 2520 และคู่มือ โดยใช้แผนที่การแบ่งเขตบริหาร 2517 ของกรมแผนที่ทหารเป็นแผนที่มาตรฐานในการทำแผนที่ภาษาในประเทศไทยนี้ คณะผู้จัดทำมิได้นำวิธีการทางภาษาศาสตร์เข้ามาใช้ กล่าวคือมิได้สรุปผลจากข้อมูลทางภาษา เพียงแต่ใช้วิธีการถามชื่อภาษาเท่านั้น การเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามทางไปรษณีย์ โดยส่งแบบสอบถามออกไปตามที่ตั้งต่างๆ รวม 3 สายคือ นายอำเภอทุกอำเภอ พัฒนาการจังหวัดทุกจังหวัด

และมีชนนารีชาวต่างประเทศซึ่งทำงานอยู่ตามที่ต่างๆ ทั่วประเทศ. ในแบบสอบถามจะมีชื่อภาษาต่าง ๆ ที่พูดในประเทศไทยระบุไว้ ผู้ตอบแบบสอบถามจะเลือกตอบมาว่าในอำเภอไหน ๆ มีภาษาอะไรใช้บ้างรวมทั้งรายละเอียดอื่น ๆ เช่น หมู่บ้าน ตำบลและอำเภอของบริเวณที่พูดภาษานั้น เมื่อได้ข้อมูลกลับมา ผู้วิจัยก็จัดข้อมูลให้เป็นระบบ ตรวจสอบข้อมูล และแสดงผลสรุปลงแผนที่

วิธีการสำรวจภาษาแบบนี้มีข้อเสียก็คือ ข้อมูลที่ได้มาอาจคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง อันมีสาเหตุมาจากความรู้ซึ่งอาจไม่ถูกต้องของผู้ตอบแบบสอบถาม แต่เนื่องจากการทำแผนที่ภาษาในประเทศไทย 2520 นี้ คณะผู้จัดทำได้ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามกับแหล่งข้อมูลที่มีอยู่เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ข้อบกพร่องในเรื่องความคลาดเคลื่อนของข้อมูลในแผนที่นี้มีน้อย หรือแทบจะไม่มีเลย ส่วนข้อดีของแผนที่ภาษานี้ก็คือ ให้ความรู้ที่เกี่ยวกับภาษาชนกลุ่มน้อยที่พูดในประเทศไทยอย่างละเอียด นอกจากนี้คณะผู้จัดทำยังได้กล่าวถึงปัญหาและข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่ได้พบมาตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายพร้อมทั้งการแก้ไขปัญหา ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นส่วนที่ดี และมีประโยชน์มากต่อผู้วิจัยในการทำแผนที่ภาษาจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้ว

2. งานวิจัยทางภาษาที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้ว

2.1 งานวิจัยโครงการทดลองของนิสิตปริญญาโทภาษาศาสตร์ (2528) ศึกษาเรื่อง "ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นตะวันออก" ศึกษาการใช้ศัพท์เฉพาะท้องถิ่นภาคตะวันออกเพื่อหาแนวแบ่งเขตภาษาของภาคตะวันออก โดยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากเจ้าของภาษาซึ่งเป็นชาวจังหวัดระยองเป็นหลักผู้หนึ่งก่อน ได้คำจากจำนวน 42 คำ ซึ่งเจ้าของภาษาคิดว่าเป็นคำของภาษาถิ่นระยอง จากนั้นนำคำทั้ง 42 คำไปทดสอบกับผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี (ขณะที่ศึกษายังไม่แยกเป็น 2 จังหวัด) ระยอง จันทบุรี และตราด ซึ่งเป็นจังหวัดทางภาคตะวันออกของประเทศไทย รวมจังหวัดนครนายกอีก 1 จังหวัด ซึ่งเป็นจังหวัดทางภาคกลางที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดปราจีนบุรี โดยได้สอบถามผู้ออกภาษาซึ่งรอการเดินทางกลับภูมิลำเนาที่สถานีขนส่งสายตะวันออกเอกมัย กรุงเทพฯ เมื่อทดสอบคำศัพท์และนำคำที่ได้ทั้งหมดจากการสอบถาม ซึ่งเป็นคำที่ซ้ำพูดกันในห้องถิ่น เปรียบเทียบกันแล้วมีคำที่ซ้ำแทนแต่หน่วยยรรย ซึ่งแตกต่างจากภาษาไทยกรุงเทพฯ จำนวน 30 หน่วยยรรยมาสร้างเป็นแบบสอบถามเพื่อส่งให้อาจารย์ใหญ่

โรงเรียนในจังหวัดนั้นๆ

ผลการศึกษาศัพท์ที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ 1.ศัพท์ประจำภาคมี 8 ศัพท์ 2.ศัพท์ที่มีการใช้กระจายเฉพาะ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด มี 9 ศัพท์ 3.ศัพท์ที่มีการใช้เฉพาะจังหวัดอาจเป็น 1 หรือ 2 จังหวัด โดยไม่ได้ใช้ทั้งบริเวณ มี 5 ศัพท์ 4.ศัพท์ที่ใช้เป็นศัพท์ประจำภาคอื่นๆ เช่น ศัพท์ประจำภาคกลาง ศัพท์ประจำภาคอีสาน และศัพท์ที่ไม่สามารถตัดสินได้ว่า เป็นศัพท์ในภาคตะวันออกหรือไม่ มี 8 ศัพท์

2.2 งานวิจัยของชลิตา โรจนวุฒิ (2533) ศึกษาเรื่อง "ภูมิศาสตร์ภาษาไทย 4 ถิ่น : การศึกษาเชิงจำกัด" มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการกระจายศัพท์ของหน่วยวรรณจำนวน 4 หน่วยวรรณ เก็บข้อมูลในระดับอำเภอทั่วประเทศไทย อำเภอละ 1 จุด และนำผลการศึกษาที่ได้มากำหนดเขตภาษาไทยถิ่นทั้ง 4 ภาษา ได้แก่ เขตภาษาไทยถิ่นเหนือ เขตภาษาไทยถิ่นอีสาน เขตภาษาไทยถิ่นกลาง และเขตภาษาไทยถิ่นใต้ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าเขตของภาษาไทยถิ่นทั้ง 4 ถิ่น สามารถกำหนดขอบเขตได้โดยใช้เกณฑ์ทางศัพท์

เมื่อนำเขตของภาษาไทยทั้ง 4 ถิ่นไปเปรียบเทียบกับเขตการปกครองที่แยกภาคต่างๆออกเป็น 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ แล้วพบว่าเขตของภาษาไทยถิ่น และเขตทางการปกครองไม่ได้ครอบคลุมพื้นที่เดียวกัน

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยในส่วนของจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งในขณะนั้นยังไม่ได้แยกออกเป็น 2 จังหวัด คือ จังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้ว พบว่าในจังหวัดปราจีนบุรีจัดอยู่ในบริเวณรอยต่อของอีสาน-กลาง

ลักษณะของภาษาที่ใช้ในจังหวัดปราจีนบุรี มีดังนี้

1. อำเภอที่ใช้เฉพาะคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง ได้แก่ อำเภอเมืองปราจีนบุรี บ้านสร้าง ศรีมหาโพธิ กบินทร์บุรี และสระแก้ว

2. อาเภอที่ใช้เฉพาะคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสาน ได้แก่ อาเภอตาพระยา และคลองหาด
3. อาเภอที่ใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือและภาษาไทยถิ่นกลาง ได้แก่ อาเภอวัฒนานคร
4. อาเภอที่ใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานและภาษาไทยถิ่นกลาง ได้แก่ อาเภอประจันตคาม วังน้ำเย็น และอรุณประเทศ
5. อาเภอที่ใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นกลาง และภาษาไทยถิ่นอีสาน ได้แก่ อาเภอศรีมโหสถ และนาดี

เพื่อให้เห็นภาพของการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นต่างๆ ในจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้ว ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำเสนองานของชลิดาในรูปของแผนที่ ดังนี้ (ดูภาพที่ 4 หน้า 19) โดยได้ตัดแปลงจากแผนที่จังหวัดปราจีนบุรีของกองวิชาการสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ

3. วิธีการทางวิทยาภาษาถิ่น ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาศัพท์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณยุกต์เพื่อยืนยันการศึกษาศัพท์ โดยแบ่งเป็นหัวข้อย่อยดังนี้

3.1 วิธีการเก็บข้อมูล

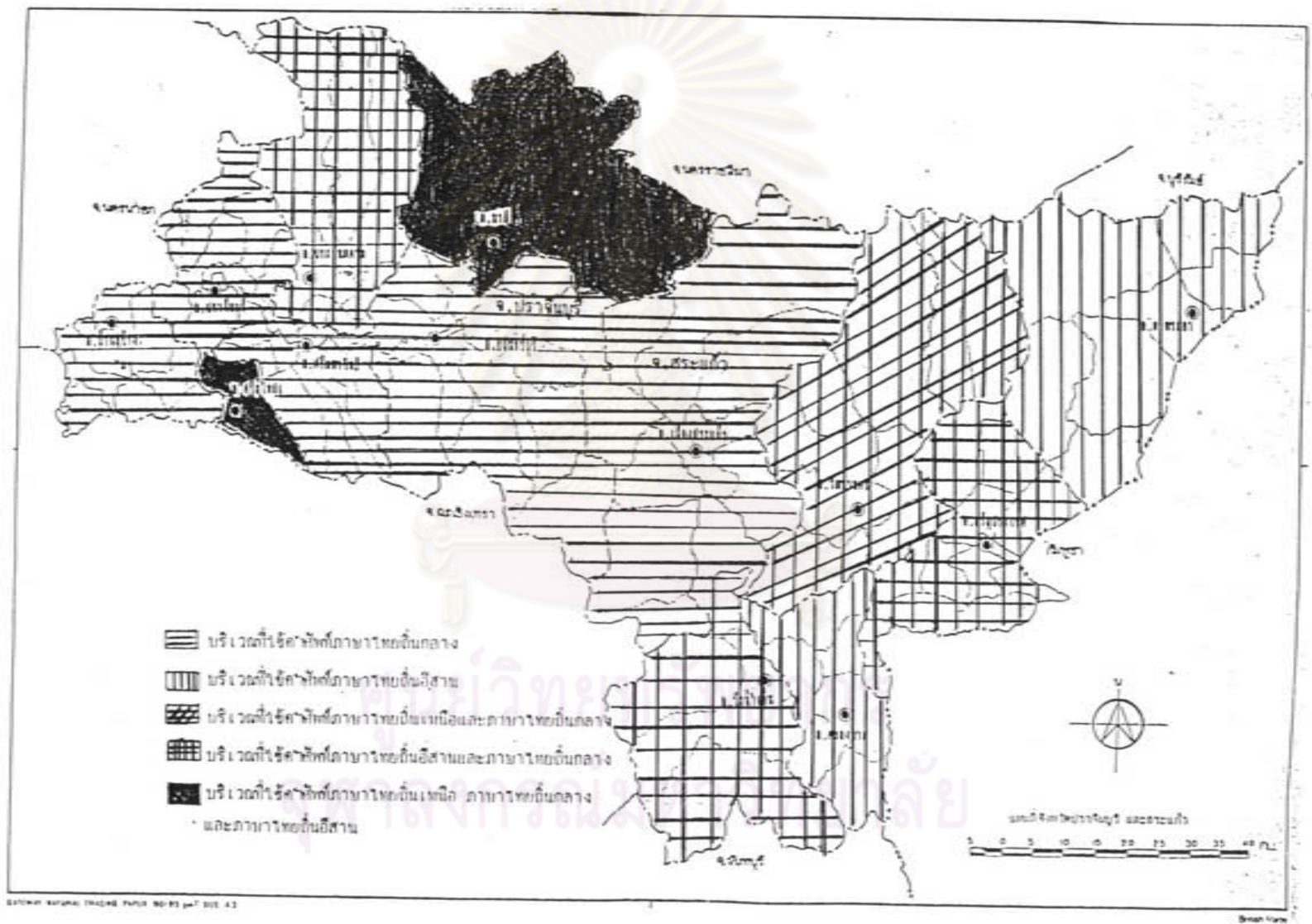
ก. การศึกษาศัพท์ วิธีการเก็บข้อมูลใช้ 2 วิธี คือ การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง เช่น งานของวิจิตรนัและคณะ (2529) และการเก็บข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ เช่น งานของวารีย์ (2526) งานของประภัสสร (2530) งานของปานดา (2530) งานของจันทิราพร (2531) และงานของชลิดา (2533) เป็นต้น

ข. การศึกษาวรรณยุกต์เพื่อยืนยัน วิธีการเก็บข้อมูลใช้วิธีเดียว คือ การสัมภาษณ์ด้วยตนเอง เช่น งานของปานดา (2530) และงานของพรทิพย์ (2532) เป็นต้น

3.2 รายการคำ

ก. การศึกษาศัพท์ หน่วยอรรถหรือหน่วยความหมายซึ่งแทนด้วยคำศัพท์ในภาษาถิ่นหรือภาษาต่างๆ ซึ่งใช้ในการวิจัยมักเรียกกันสั้นๆว่า รายการคำ ที่มาของรายการคำที่ใช้

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงบริวารณาการที่ศึกษาพื้นที่ภาษาไทยถิ่นต่างๆ ในจังหวัดปราจีนบุรีและสระแก้ว
ของชาติตา (2533)

ในแต่ละงานวิจัยนั้น มีทั้งรายการคำที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เช่น งานของวิจิตรตันและคณะ (2529) และงานของจันทิราพร (2531) เป็นต้น ส่วนรายการคำที่คัดเลือกปรับปรุง หรือเพิ่มเติมจากงานวิจัยอื่น เช่น รายการคำในงานของวาริ (2526) และงานของสลับ (2529) เป็นต้น

ข. การศึกษาวรรณยุกต์เพื่อยืนยัน รายการคำที่ใช้ทดสอบเสียงวรรณยุกต์ นำมาจากเกณฑ์การคัดเลือกคำสำหรับทดสอบเสียงวรรณยุกต์ของศาสตราจารย์วิลเลียม เจ. เกิดนี้¹

3.3 การกำหนดผู้บอกภาษา

ก. การศึกษาศัพท์ งานวิจัยที่ใช้การส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์นิยมให้บุคคลในหน่วยงานทางการศึกษา เช่น อาจารย์ใหญ่ หรือ ศึกษาธิการอำเภอ เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ด้วยเหตุผลที่ว่า บุคคลดังกล่าวให้ความสำคัญกับการศึกษามากกว่าบุคคลกลุ่มอื่นๆ แต่ถ้าเป็นงานวิจัยที่ออกเก็บข้อมูลด้วยตนเอง จะมีโอกาสเลือกผู้บอกภาษาได้มากขึ้น นิยมใช้บุคคลในท้องถิ่นเป็นผู้บอกภาษา

ข. การศึกษาวรรณยุกต์เพื่อยืนยัน นิยมใช้บุคคลในท้องถิ่นเป็นผู้บอกภาษา

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ก. การศึกษาศัพท์ งานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ศัพท์ เพราะต้องการทราบว่าคำที่เก็บข้อมูลมาได้ทำซ้ำแทนแต่ละหน่วยย่อย เป็นรูปแปรของศัพท์เดียวกัน หรือเป็นคนละศัพท์ โดยเกณฑ์ที่นิยมใช้ก็คือ ถ้ามีรูปแตกต่างกันหรือจำนวนพยางค์ต่างกันมักจัดให้เป็นคนละศัพท์ ถ้ามีความคล้ายคลึงกันทางเสียง ก็จัดเป็นรูปแปรของศัพท์เดียวกัน ทั้งนี้จะมีเกณฑ์ทางเสียงระบุไว้ชัดเจนว่า ความคล้ายคลึงทางเสียงระดับใดที่จะจัดให้เป็นรูปแปรของศัพท์เดียวกัน

ส่วนงานของจันทิราพรไม่ใช้การวิเคราะห์ศัพท์ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยให้เหตุผลว่า ในแต่ละหน่วยย่อยมีคำเพียง 1-3 คำเท่านั้นที่ปรากฏหนาแน่น คำอื่นๆจะมีการปรากฏเพียงไม่กี่จุดเท่านั้น และได้แสดงการปรากฏของคำทุกคำลงบนแผนที่ให้เห็นอย่างชัดเจน

¹ เกิดนี้, วิลเลียม เจ. "คำสำหรับทดสอบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่น" แปลจาก A Checklist for Determining Tones in Tai Dialects. แปลโดย ชีระพันธ์ ล.ทองคำ. (อัสสาเนา)

งานวิจัยที่มีการวิเคราะห์ศัพท์ หลังจากวิเคราะห์ศัพท์แล้ว ก็จะสร้างแผนที่แสดงการกระจายของศัพท์ และมีการตัดสินศัพท์ที่ได้มาเป็นศัพท์ของภาษาไทยถิ่นใด จากนั้นจะแสดงตารางตัดสินภาษาของแต่ละจุดเก็บข้อมูล ส่วนใหญ่การตัดสินภาษาจะใช้เกณฑ์เดียวกัน คือ

1. ถ้าจุดเก็บข้อมูลใดใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นใดถิ่นหนึ่งเพียงศัพท์เดียวแทนหน่วยอรรถแต่ละหน่วยอรรถ ตั้งแต่ 70 % ขึ้นไป ก็จะตัดสินว่าจุดเก็บข้อมูลนั้นพูดภาษาไทยถิ่นนั้น
  2. ถ้าจุดเก็บข้อมูลใดใช้ภาษาไทยถิ่นใดถิ่นหนึ่งเพียงศัพท์เดียวแทนหน่วยอรรถแต่ละหน่วยอรรถไม่ต่ำกว่า 40 % ของหน่วยอรรถทั้งหมด และใช้ศัพท์ภาษาไทยอีกถิ่นหนึ่งเพียงศัพท์เดียวแทนหน่วยอรรถอีกเป็นจำนวนไม่ต่ำกว่า 40 % ของหน่วยอรรถทั้งหมด จะตัดสินว่าจุดเก็บข้อมูลนั้นใช้ภาษาไทยถิ่น 2 ภาษา
  3. ถ้าจุดเก็บข้อมูลใดใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นทั้ง 3 ภาษาแทนหน่วยอรรถแต่ละหน่วยอรรถเป็นจำนวน 70 % ขึ้นไปของหน่วยอรรถทั้งหมด จะตัดสินว่าจุดเก็บข้อมูลนั้นพูดภาษาไทยถิ่น 3 ภาษา
- ถ้าจุดเก็บข้อมูลที่มีการใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นต่างๆไม่เข้าเกณฑ์ดังที่กล่าวมา ให้ถือว่าจุดเก็บข้อมูลเหล่านี้มีปัญหา ไม่สามารถตัดสินได้ว่าพูดภาษาไทยถิ่นใด

งานวิจัยที่ใช้เกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ งานวิจัยของวารี (2526) ประภัสสร (2530) และปานตา (2530) แต่มีงานวิจัยของวัลจิสัน (2534) ได้เสนอเกณฑ์การตัดสินภาษาที่ต่างจากงานวิจัยที่ผ่านมา กล่าวคือ ได้มีการจำแนกคำตอบโดยแบ่งเป็นภาษาเดียว ภาษาผสม และภาษาผสม ดังนี้

1. ถ้าคำตอบทั้งหมดของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นคำตอบเดียวหรือภาษาไทยถิ่นใดถิ่นหนึ่งเพียงภาษาเดียว คือ คำร้อยละที่ได้จากคำตอบเท่ากับ 100 กรณีนี้จะตัดสินว่าผู้ตอบแบบสอบถามพูดภาษาไทยถิ่นนั้น
2. ถ้าคำตอบของผู้ตอบแบบสอบถามเป็น 2 คำตอบขึ้นไป คือเป็นภาษาผสม ตั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไป เนื่องจากสัดส่วนของการปะปนกันของภาษาแตกต่างกัน กล่าวคือ ภาษาหนึ่งอาจมีอัตราการใช้มากกว่าหรือน้อยกว่าอีกภาษาหนึ่ง ผู้วิจัยจึงได้ตั้งเกณฑ์ที่สามารถแสดงรายละเอียดดังกล่าวไว้ โดยกำหนดพิสัยของร้อยละของคำตอบเป็น 3 ช่วง ดังนี้ คำร้อยละของคำตอบในช่วง 70-100 แสดงว่ามีการใช้ภาษาไทยถิ่นหนึ่งในระดับสูง คำร้อยละของคำตอบในช่วง 31-69 แสดงว่ามีการใช้ภาษาไทยถิ่นในระดับปานกลาง และคำร้อยละของคำตอบในช่วง 1-30 แสดงว่ามีการใช้ภาษา

ไทยถิ่นในระดับต่ำ

เกณฑ์ในการตัดสินภาษาของแต่ละจุดเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้ จะทำให้ได้รายละเอียดของข้อมูลที่ตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด

ข. การศึกษาวรรณยุกต์เพื่อยืนยัน การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้กล่องวรรณยุกต์วิเคราะห์ระบบวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นต่างๆ

3.5 การแสดงผล งานวิจัยที่ศึกษาศัพท์หรือเสียงวรรณยุกต์เพื่อยืนยันส่วนใหญ่จะแสดงผลการศึกษาโดยการชี้แผนที่แสดงบริเวณที่มีการใช้ศัพท์ หรือเสียงวรรณยุกต์ต่างๆที่ศึกษา

4. การกำหนดบริเวณรอยต่อของภาษา หรือกำหนดเส้นแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่น

งานวิจัยที่ศึกษาบริเวณรอยต่อ (หรือเขตปรับเปลี่ยนแปลง) ของภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้ คือ งานวิจัยของเกษมณี (2526) และวรรณพร (2526) งานวิจัยทั้ง 2 เรื่องมีวัตถุประสงค์เพื่อหาเส้นแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้ โดยอาจกล่าวได้ว่าบริเวณเดียวกันมาศึกษา คือบริเวณที่คาดว่าเป็นบริเวณรอยต่อของภาษาไทยถิ่นทั้ง 2 ภาษา แต่ต่างกันที่เกณฑ์ในการศึกษา กล่าวคือ เกศมณีใช้เกณฑ์ทางเสียง คือ ระบบวรรณยุกต์ ส่วนวรรณพรใช้เกณฑ์ทางศัพท์ โดยใช้หน่วยรรถทดสอบ 120 หน่วยรรถ ผลจากการศึกษา พบว่าการกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาโดยใช้เกณฑ์ทางด้านวรรณยุกต์ และศัพท์ได้ผลสอดคล้องกัน แต่มีความแตกต่างกันแง่ของความชัดเจน โดยการใช้เกณฑ์ทางด้านวรรณยุกต์สามารถกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาถึงชั้นลากเส้นแบ่งเขตภาษาได้ ในขณะที่การใช้เกณฑ์ทางด้านศัพท์ไม่สามารถลากเส้นแบ่งเขตภาษาได้ เป็นแต่เพียงกำหนดเป็นบริเวณเท่านั้น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาโดยใช้เกณฑ์ทางด้านวรรณยุกต์ให้ผลการศึกษาที่ชัดเจนกว่าการศึกษาโดยใช้เกณฑ์ทางด้านศัพท์

งานวิจัยที่ศึกษาบริเวณรอยต่อของภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นอีสาน ได้แก่ งานวิจัยของปานตา (2530) เรื่อง "ภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดอุดรดิตถ์ : การศึกษาโดยใช้ศัพท์" มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาว่า ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นอีสาน พูดยกกันบริเวณใดของจังหวัดอุดรดิตถ์ เกณฑ์ที่ใช้ในการศึกษาคือเกณฑ์ทางด้านศัพท์

โดยใช้หน่วยรรถทดสอบจำนวน 30 หน่วยรรถ และได้นำเกณฑ์ทางด้านเสียง คือ ระบบวรรณยุกต์ มาสนับสนุนผลการศึกษาด้านศัพท์ในจุดเก็บข้อมูลบางจุดอีกด้วย

และงานของวัลจิสิน (2534) เรื่อง "เสียงปฏิกาคชุด ช-จ-ช ในบริเวณรยต่อ ของภาษาไทยถิ่นในจังหวัดอุดรดิติ์" มีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายลักษณะภาษาในบริเวณรยต่อ และ เพื่อนัผลที่ได้มากัหนดเขตภาษา รวมทั้งการศึกษการปะปนของภาษาในบริเวณรยต่อของภาษา ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการส่งแบบสอบถาม โดยใช้คำที่ทดสอบเสียงปฏิกาคจำนวน 10 คำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย